

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

עיקול על כספים של חשוד בגניבה וכללים על "בי"ד בתר בי"ד לא דייקי"

תיק ממונות מס' 1338-סט

(מהד' כב באב)

צד א': ד', נשיא כולל ב', ע"י ב"כ טו"ר הרב גרוניך

צד ב': א'

נושא הדיון

א' למד כאברך בכולל ב' בעיר ג', ואח"כ התבקש ע"י מנהל הכולל לעזור לו בהכנסות ובגלגול הכספים של הכולל, ואחרי כמה שנים עלה חשד אצל ד', נשיא הכולל - שדאג להשגת התרומות וההכנסות - שא' מעל בכספים שהגיעו לכולל, והפקיד אותם כפקדון פרטי בגמ"ח באותה עיר. באותו פקדון היה סכום של 700.000 ש"ח, שא' אינו מסביר הסבר משכנע מנין מקורו של סכום זה.

ד' תבע את א' על מעילה בכספי צדקה שנתרמו לטובת אברכי הכולל. תחילה היתה התביעה בבית דין של רב העיר ג', שם נשמעו עדויות חסויות - שלא בפני הנתבע - כנגד א'. העדים לא הסכימו להעיד בפני א' בגלל "אי נעימות". העדות היתה על סמך הסתברויות ושמועות וכמה התבטאויות מתרברות של הנתבע עצמו על הצלחתו בגיוס כספים וכד', אך לא היתה עדות מפורשת שראו את א' נוטל את כספי הכולל לעצמו. בית הדין של העיר ג' הטיל עיקול על פקדונו של א' בגמ"ח, תחילה היה העיקול על כל הכסף, ואח"כ הופחת ל-300.000 ש"ח, ולפי הוראת רב העיר העיקול נותר בעינו עד לבירור החשדות שיש כנגד הנתבע. במצב זה הועבר התיק לבית דין זה בהסכמת ביה"ד בראשות רב העיר ג', כשד' תובע מא' את הכספים שגנב מהכולל, ומבקש להביא את העדים - שחלקם כבר העיד בבי"ד שבעיר ג' שלא בפני הנתבע - לעדות חוזרת בבית דין זה, וא' מכחיש שמקור הכסף בכספי הצדקה, ותובע תביעה נגדית על הפסדים שנגרמו לו כתוצאה מהעיקול הממושך על כספו המופקד בגמ"ח - שנעשה לבקשת ד' ולאחר שהצהיר מחוץ לביה"ד שהוא מתחייב בהפסדים שייגרמו לא' כתוצאה מהעיקול הממושך, אם יתברר שנעשה שלא בצדק - ועל הש"ר שיצא עליו בעיר ג'.

ב"כ ד' משיב על התביעה הנגדית שעל כך אין סמכות בבית דין זה לדון משום שהתיק הועבר

אליו ע"י בית הדין בעיר ג' לדון בתביעה כנגד א' בלבד. בית הדין הסביר לב"כ הטוען שאחרי שהצדדים חתמו בוררות בבית הדין על התביעות ההדדיות, סמכותו של בית הדין לדון גם בתביעות הנגדיות. בית הדין הסיר את העיקול תמורת ערבות.

התפתחות לאחר הסרת העיקול

צד ב' פנה לבי"ד ב"ב בתביעה נגד ביה"ד של רב העיר ג' על שעיקל את כספו שלא כדין במשך כמה חדשים, ועיי"כ הפסיד וניזוק. ביה"ד של ב"ב שמע תחילה את אחד הדיינים מאותו ביה"ד שהיה בדעת מיעוט כנגד העיקול - שלא בפני הדיינים האחרים, ואצ"ל שלא בפני הבע"ד השני - ואח"כ הזמין את רב העיר ג' ואת הדיין השני ל"דיון" בתביעה של צד ב'. לפי שעה בי"ד ב"ב טרם נתן פס"ד כנגד רב העיר ג'.

השאלות לדיון

- א. תביעה על סמך חשד מבוסס, האם מחייבים על פיה שבועה.
- ב. עדים שהעידו שלא בפני הנתבע בגלל "אי נעימות", ונפסק על פיהם המשך עיקול כספי הנתבע, האם יכולים לחזור ולהעיד בפניו.
- ג. מהי סמכותו של רב העיר ובית דינו בעיר המתנהלת עפ"י דין תורה.
- ד. התחייב לשלם הפסדים של גרמא, האם חייב גם על מניעת הריוח.
- ה. הכללים בדין בי דינא בתר בי דינא לא דייקי.

תשובה

א. כתב הרמב"ם טו"כ פ"א ה"ז ושו"ע סי' עה סעי' יז: אם טענו דבר פלוני נגנז מציתי ולא היה שם אלא אתה וקרוב צעיני שאתה גנבתו, ה"ז פטור. וכתב המ"מ שכן הסכימו הפוסקים. אבל הרא"ש צ"מ פ"ב סי' ט כתב שמשציעו היסת על טענה זו, שמאחר שזרור לו שזה לקחה ה"ז טענת צרי, וכן פסק הרמ"א בשו"ע שם.

והנה בשו"ת הרי"ף סי' נח (ובשו"ת הרמב"ם מהדי' לפס"א סי' רכ"א) דן בלחה שתבעה את דינה בזה שגנבה לה ממון וכלים אבל לא נתנה לטענותיה שיעור, ופסק הרי"ף שאמנם אין להשציע את דינה שבעת

היסת כיון שלא נתזרר ללאה אס דינה זו היא שגנבה או אחר, מ"מ יש להטיל עליה חרס סתם. וכן פסק הטור סי' שמח, והוצא זש"ג ז"מ ריש פרק המפקיד. וכע"ז בתשצ"ז ח"ב סי' קלו וסי' רמה וח"ג סי' רכ, ושם זח"ג הוסיף התשצ"ז שכן תקנו הגאונים, ועיי' בהגר"א זש"ע אזהע"ז סי' סח ס"ק עו שכל חרס סתם זטענת שמא הוא מתקנת הגאונים.

וזנידון דידן, כיון שהנתצע ניהל את כספי הכולל זיחד עם זנו של ד', וד' אינו תוצע את זנו, ואילו זנו של ד', שהוא הפעיל את א', מוחל לו על התציעה, ואין כלל ודאות שהמעילה זכספי הכולל נעשתה ע"י א' לזדו, נראה שגם חרס סתם אין להטיל על א' זתציעה זו.

ב. פסק זש"ע סי' כח סעי' טו: אין מקצלין עדות שלא זפני זע"ד, ואס קצלו אין דנין על פיו. וזרמ"א: וחוזרין ומגידין זפניו וכו' (ז"י זשס רזינו מנחס), ויש חולקין ואומרים דאס נתקבל העדות שלא זפניו כזר זדיעזד (רי"ז נ"ב ח"ב ומרדכי פרק הגוזל זתרא). ונחלקו האחרונים להלכה, המהרש"ל זש"ת סי' יא, כתז דכל עדות שגנבה מתחילה שלא כדן שוז אינו ראוי לעדות כלל, דמאחר שכזר העידו א"כ מסתמא לא מהדרי מדיבורייהו דלא ליחזי כסהדי שקרי, וגם אימת אותו זע"ד עליהס מאחר שכזר העידו לו כפי רלונו, וא"כ נוגעים הם זעדות ופסולים, דלא זעינן דוקא נוגע זעדות שיש לו חלק זממון אלא זכל לז זכות ויפוי שנוגעין זעדות הם פסולים וכו'. אהוצא זט"ז שס ושכן כתז זתשובת מהריז"ל. וכן כתז זחוקות הדיינין שכן נראה מהרמ"ה ושכן הורו מקלת רזנים ז"ל, הוצאו זכנה"ג הגז"י אות עד, אכל הט"ז עלמו וכן קלוה"ח ס"ק ז ועוד אחרונים, חולקים וסוצרים שאין אומרים זזה עזיד איניס לאחזוקי דיבוריה. וכתז זחשק שלמה אות נט זשס זרס שלמה שאע"פ שרזו הפוסקים שחוזרין ומגידין, מ"מ יכול המוחזק לומר קיס לי לפטור את עלמו, וכ"כ זש"ת עטרת חכמים חו"מ סי' א, הוצאו ז"קוצן הפוסקים" ח"ה עמ' קכו.

ואס הועילה עדותס הראשונה לאיזה דין, הוכיח זנחל ילחק סט"ו עקף א עפ"י הנתה"מ סי' לג ס"ק א שוז אינס יכולים לחזור ולהעיד, וע"כ כתז הנחל ילחק שאס הועילה עדותס לענין שמועיל תפיסה שוז אינס חוזרים ומעידים.

לפ"ז זנידון דידן שהועילה עדותס הראשונה שהעידו שלא זפני זע"ד להמשיך את העיקול כנגד הנתצע, שוז אינס חוזרים ומגידיס, ועכ"פ יכול הנתצע שרוליס לחייב אותו לומר קיס לי כמהרש"ל ואותס פוסקים שאין לשמוע את עדותס.

ג. עיי' פס"ד ירושלים כרך ט עמ' רעא משו"ת רזינו אליהו מזרחי סי' נו שרז העיר תורת מלכות יש זו והרי הוא כזית דין הגדול שזירושלים שכל החכמים היו זטלים לגזיו.

ד. גם אס היתה התחייבות זשטר לשלס הפסדים של גרמא, שהתחייבות חלה ומחייבת כמו שפסק הרמ"א זש"ע סי' יד סעי' ה עפ"י שו"ת הרא"ש כלל עג סי' ז וכלל קז, זה דוקא זהפסדים על כסף שהוליא זגללו, אכל הפסדים של מניעת הריוח אינו חייב מכמה טעמים: א', משוס שלא מועילה התחייבות

על מניעת הריוח, וכמו שכתב הש"ך סי' ס"א ס"ק י' בשם הב"ח, ז', משום שמניעת הריוח אינה בכלל "הפסדים", וכמו שכתב שער משפט שם ס"ק ז', ג', מי ערב בדבר שהיה ודאי ריוח שמא היה מגיע להפסד, עיי' ש"ך שם, ועיי' פס"ד ירושלים כרך א' עמ' סז.

ובנידון דין שהתחייבות לא היתה בשטר אלא בדבור בעלמא, אילו היה זה בפני צי"ד, כי אז היה דינה כהתחייבות בשטר, עיי' שו"ע סי' קכט סעי' ו', אצל כיון שהיה זה מחוץ לצי"ד אינה מחייבת כמו שטר.

ה. מקורות ההלכה בזה הובאו בפס"ד ירושלים כרך ח עמ' שמה: בגמ' סנהדרין לא ז' שנים שנתעלמו בדין וכו' אם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני, כותבין ונותנין לו. ופירש ציד רמה כדי שילך למקום הועד, ואם ראו בו טעות יכתבו וישלחו לאלו ויחזרו בהן. וה"ה לכל היכא דאיכא דיינא דעדיף מהני א"כ תלמידי חכמים דחכימי טפי מהני. וכתב בשו"ת אבקת רובל סי' כא בשם הרדב"ז, הוצא צפת"ש סי' יט ס"ק ג', דאע"ג דאמריי בתלמודא לא חיישינן לצי"ד טועים, וכי דיינא בתר דיינא לא דייקי, הנ"מ בזמניהם, אצל האידנא דייקין ודייקין, שכ"כ רבינו ירוחם בשם הרשב"א בתשו' (סי' אלף קמט) דהאידנא דלא בקיאי כ"כ בדינין הילכך דייקין בתר בית דינא. ואם בזמנו של הרשב"א ככה כ"ש בזמני וכ"ש צי"ד שהדיינים היו שם יחידים. ועיי' הקרי לב חו"מ ח"א סי' פו שכ"כ בשם עוד אחרונים (ועיי' לין אליעזר כרך טז סי' סז בארוכה, ועיי' מאסף "דברי משפט" כרך ו עמ' שטו).

בדור עני כדורנו, נראה שמן הראוי לשמור מכל משמר על כבודם של צתי הדין לדק הפועלים בתוכנו, ועל כבודם של האצדי"ם והדיינים החשובים, ולמנוע פגיעה צמעמדם ע"י מפולת של ערעורים בצית דין זה כלפי צית דין אחר מאד בעלי דין שהפסידו צדינם בטענה של טעות בדבר משנה. כל זאת למרות שלהלכה פסק הב"י בשו"ת אבקת רובל הכ"ל שבזמנינו דייקין על צית דין קודם. וכ"כ בשו"ת אגרות משה חו"מ ח"א סי' עו דליכא בזה"ז בכאן צ"ד הנחשב צ"ד גדול, והפס"ד הוא בתקפו, ולא אנחנו ולא שום צ"ד אחר יכולין לבטלו. ועיי' להלן בדברי הדיין הגר"ש גרוסמן שליט"א מה שכתב בזה.

וע"כ עלם הזמנת רב העיר ג', ועמו הדיין השני שהיה בדעתו, ל"דיון" צי"ד צ"ב על פס"ד שנתנו בתוקף ובסמכות, תמוה, כמו שתמוהים עוד ציטולי פסקי דין של צתי דין אחרים ע"י דייני אותו צי"ד, כמו זה שהוצא בפנינו (בתיק מס' 1115) מכתב מיום כא אלול תשס"ז, המבטל פס"ד של צית הדין, או כמו מכתבו של הגר"י סילמן שליט"א - כדיין יחיד! - (בתיק מס' 1272) מיום כה אלול תשס"ח, שבו הוא מבטל פס"ד של צי"ד אחר, ואף נוהג - כדיין יחיד! - לבטל לוי מניעה של צתי דין אחרים מצלי לשאלו את הצי"ד הראשון על מה ולמה הוליא את הלו, ראה תיק ציה"ד של המועצה"ד ירושלים מס' 196-נז שם ציטל לו מניעה של ציה"ד צמחי יד (והדבר פורסם בעתון "חדשות משפחה" מיום כז תשרי תשנ"ז), ועוד הוצא בפנינו (בתיק מס' 924) מכתבו של הגר"מ שפרן שליט"א מיום ד תשרי תשס"ח המערער - כדיין יחיד! - על החלטת צית הדין, ושמעתי שכן הוא נוהג בהרבה מקרים אחרים, כשנראה לו שטעו בדין, כל אלה ואחרים תמוהים הם לענ"ד, ואין לנהוג כך כנגד פסקי דין של צתי דין אחרים.

אברהם דוב לויין.

ב

השאלה לדיון

בי"ד שהובא לפניו פס"ד של בי"ד אחר או זבל"א, ומצא שטעו, האם נאמר בזה הכלל של בי"ד בתר בי"ד לא דייקי.

תשובה

הנה מקור הדבר נפתח בתלמוד בבלי ז"צ קלח דבי"ד בתר בי"ד לא דייקי, דלא חיישינן לבי"ד טועין. ופשוט הטעם הוא דחזקה שהבי"ד הראשון בקיאה הן וכנראה דלא טעו, ע"כ לא לריך לעיין כלל שוב. וכן הוא ברמב"ם עדות פ"ו דחזקה דבקיאה הן. ועלינו לבאר האם זה איסור או רק ענה טובה, האם איסור לבי"ד השני או דאין בזה תועלת. ואמנם לא מלינו בזה בהדיא רק כמוצן שאסור לבטל הפסק אם לא יודעים על מה התבסס הבי"ד הראשון, אבל עלם העיון בדבר אינו אסור ומותר לעיין ולשאול בעלמם מהבי"ד הראשון לטעם ואולי יסבירו להם או מתוך המו"מ יצינו שטעו באמת.

ודין זה כלל אינו פשוט, דהא יש סוגיא שלימה בפנהדרין ונפסק להלכה בסי' כה דיש מושג של בי"ד שטעו וחזרה ע"י בי"ד אחר (אמנם גדול מהם), והלא איך ידעו שטעו הלא אסור לעיין כלל בפס"ד של הראשון [ודוחק דבעצרו ועיינו קאי דוקא], וע"כ דמתי שבי"ד הראשון כתבו טעמים שפיר שרי לבי"ד השני לעיין בטעמיהם, וכע"ז איירי הדין דחזרה.

ויסוד זה לחלק כבר יסד החת"ם בשו"ת ח"ו סי' נ [ומקורו מצ"צ קל דרבא אמר שאם בא פסק שלו לפניכם אל תקראו אותו אלא לשאלו אותו, והרי כלל מה יש להם להתערב], דאם כתבו טעמים לפסק וניכר לפני הבי"ד שטעו, ע"ז נאמר אין לו לדיין אלא מה שעיינו רואות, והרי רואה טעות לפניו לפי טעמיהם. אך יש לעיין דמ"מ משמע מהגמ' שם דיש להמלך קודם עם הבי"ד הראשון כמו שרבא ביקש שיתיעלו אותו לפני שקוראים הפסק, אך י"ל דביקש רק טובה אבל שמה מן הדין אין חייבים בזה לחשוש שמה יש לו פירכא, או שמה דוקא רבא משום דהיה גדול מהם ע"כ ביקש שאם יחשבו שטעה בדבר משנה יתיעלו אותו, ע"י היטב צריטב"א שם. ומכאן אולי למד התשצ"ן ח"צ סי' קיב דיש להודיע לדיין לפני שמצטלים פס"ד שלו. אך קשה לומר דהתשצ"ן איירי אפילו בטעות בדבר משנה, דאז הרי בטל הדין מאליו, כמו שכתב באמרי בינה דיינים סי' לד, וכן מפורש בתוס' כתובות נ ד"ה אמר להו, דר"נ יכל בעלמו להחזיר הדין בלי הודעה לבי"ד כלל (ואמנם י"ל דר"נ שאני דגדול בדורו בדינא כידוע), ומסתימת התוס' משמע דכל דיין יכול לעשות כן אם יש לו ראיות לזה [ול"ע על שו"ת מהר"י שטייף סי' קכו עיי"ש].

ועוד דבלי החת"ם הנ"ל דאיירי באופן שרואים מהנימוקים שיש טעות, י"ל דאפילו בפס"ד מוזר בלא נימוקים ונראה בטעות, יש נד דאפשר להחזיר הדין בזה"ל, דהרי הרדצ"ז שהביא בשו"ת אצקת רוכל סי' כא ס"ל דבזה"ל לא נאמר הדין דבי"ד בתר בי"ד לא דייקי, אמנם הבי"ד שם חולק עליו, אבל י"ל דבזה"ל

בעו"ה גם הצ"י יודה להרדצ"ז [וכן נקט בפשיטות מרן הגר"ש אלישיב שליט"א בקובץ תשובות ח"ג סי' רסו].

ועוד מלינו ברמ"ה ז"צ קסח דמילתא דתליא בסברא שפיר חיישינן לצי"ד טועין. וחידוש מלאתי בתומים סי' מו ס"ק לג דצדין דאורייתא שפיר חיישינן ללעז, ול"ע בזה לסברת הרמב"ם דחזקה דבקיאי, ובאופן דלא כתבו למה עשו כן האם חיישינן לטעות נחלקו דמשק אליעזר סי' מא שהשיג על הנתה"מ ס"ק ו, והרי מהשו"ע שם מוכח דכיון דיז ריעותא לפנינו מדלא כתב טעם, שפיר חיישינן לטעות, וא"כ מש"כ דיין אחד שליט"א דחיישינן לנימוק נסתר שלא רצו לכתוב או שכחו לכתוב, ודאי לא חיישינן לזה מתי שכתבו הנימוקים דהא עיקר יסוד כתיבת נימוקים זה להסיר חשדא ואם עיקר הטעם אינו כתוב הרי שוב החשדא עוד יגדל, וע"כ לא חיישינן לזה, וברגע שכתבו הנימוקים ורואים טעות, ודאי מהדרינן, כמבואר בחת"ס הנ"ל, דהא מדלא כתבו הנימוק האמיתי זה גופא טעות, ונמלא שכזר טעו בדבר אחד א"כ שפיר חיישינן לצי"ד טועין כדמשמע בשו"ע שם דמדלא כתבו למה קרעו השטר הוא מוכח דגם הקריעה היה בטעות. ועיי' מה שכתבו בפס"ד ירושלים כרך יא עמ' נז.

לסיכום: הנה באופן דהנימוקים (או נימוק אחד) נראה מוטעה, הרי לפי החת"ס דשפיר חיישינן דטעו צדין זה, לא ניחוש דיז להם עוד דבר שסמכו עליו ולא מגלים זאת, ובאופן דחסר דבר בטעמם הרי שכחו לכתוב בענין זה שמא שכחו גם לדון על נקודה זו [למשל כשדנו האיך יתחייב ולא כתבו לדון מטעם ערב], דהא מדשכחו לכתוב בזה שמא טעו בזה באמת, וכן הוא בשו"ע סי' מא סעי' ג דכיון דלא כתבו למה כתבו שמא טעו, ואמנם הנתה"מ תמה, אצל כן הוא דעת השו"ע דבמקום שיז עכ"פ שכחה כזר חיישינן לטעות ממש [וכ"כ הדמשק אחליעזר שם], ונמלא דדברי החת"ס הם ברורים ומפורשים בשו"ע כאן, דהא בכל ריעותא חיישינן לטעות כ"ש בראה טעות בנימוקי הצי"ד, וי"ל דגם הנתה"מ יודה להחת"ס, דשם ודאי טעו משא"כ כאן שמא רק שכחו ומשכחה אין ראייה על טעות ממש. וא"כ בכל פס"ד שנראה מוזר שפיר ודאי אפשר לסמוך על הרדצ"ז ולעיין בזה, וכ"ש כשהנימוקים שנתנו אינם נכונים צודאי לא תולים שהסתירו הנימוק העיקרי. ופשוט הוא כביעתא בכותחא.

ובפס"ד של זבל"א יש עוד טעם לפסול, דעפ"י רוב הצוררים לוקחים יותר משכר בטלה וכה"ג אין עליהם כלל שם צי"ד, רק לפעמים בשטר צוררות יש תנאים שזה מחייב הצע"ד אפילו טעו, אצל מ"מ אין כאן דין של צי"ד צתר צי"ד לא דייקי. וכן הוצא בפנינו (בתיק מס' 1424) פס"ד מהגר"מ שפרן שליט"א - כדיין יחיד! - המצטל פסק זבל"א משום טעות מוכחת, ושמעתי שכן נוהג בהרבה מקרים לצטל פסקי דין של זבל"א, וכבר נודע בזמנו ציטול פסק זבל"א בראשות הצ"ד ת"א בענין "פוניצז" עיי' צי"ד ז"צ (ועיי' בקובץ תשובות למרן הגר"ש אלישיב שליט"א ח"ב סי' קלא מש"כ בענין אותו פסק זבל"א), וכן כשהזמין לצי"ד את הצורר בתיק "צנדיקט". ועיי' תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך ח"ה סימנים שז-שנח שפסל פסקי זבל"א שלא היו כדין.

תבנא לדינא דאם רואה בנימוקים שטעו לפי דעתו, יש חיוב משום השצת אבידה להליל העשוק ולצטל פסק הצוררות בטעו בדבר משנה, ודינס צטל ממילא וכל זה כשלא כתבו בשטר הצוררות שאפילו בטעות בדבר משנה אין לערער).

שמשון גרוסמן.